

התוכנית לשיפור איכות החינוך בגני הילדים באוכלוסייה הערבית מחקר הערכה מעצבת ומסכמת

פידא ניג'ם-אכתילאת יואה שורק

עורכת לשון: רונית כהן בן-נן
תרגום לאנגלית (תקציר ותמצית מנהלים): עמי אשר
תרגום לערבית (תקציר ותמצית מנהלים): ג'לאל חסן
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר הוזמן על ידי קרן ברנרד ון ליר, ג'וינט-אשלים והאגף לחינוך קדם יסודי במשרד החינוך,
ומומן בסיוע קרן ברנרד ון ליר

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אייר תשפ"ב | מאי 2022

רקע

בשנת 2014 פיתחו האגף לחינוך קדם יסודי במשרד החינוך, ג'וינט-אשלים וקרן ברנרד ון ליר תוכנית ייחודית לשיפור איכות החינוך בגני הילדים באוכלוסייה הערבית (להלן: התוכנית). התוכנית הטמיעה מודל עבודה יישובי, דרכי עבודה ומנגנוני פעולה. התוכנית פעלה שש שנים בעשר רשויות בכריסה ארצית, אשר ייצגו קבוצות שונות באוכלוסייה הערבית בישראל. **מטרת העל** של התוכנית הייתה לקדם ילדים בגיל הרך באוכלוסייה הערבית ולצמצם פערים התפתחותיים בינם ובין ילדים מן האוכלוסייה הכללית. **מטרות הביניים** של התוכנית היו שיפור איכות הסביבה החינוכית; שיפור איכות ההוראה והלמידה בגנים על ידי שיפור איכות מערך הפיתוח המקצועי של השדרה הפדגוגית (מפקחות, מדריכות חינוכיות, גננות וסייעות); שיפור איכות האינטראקציות בגן; ושיפור השותפות עם ההורים. בתוכנית השתתפו 153 גנים (15-18 כיתות גן בכל יישוב), מהם 50 גנים ברשויות הבדואיות בנגב ו-103 גנים במרכז ובצפון. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל ליווה את התוכנית במחקר הערכה מעצבת ומסכמת בשנים 2016-2020.

מטרות המחקר

לספק ליוזמי התוכנית ולמפעיליה מידע שוטף על האתגרים וההצלחות ביישום התוכנית וללמוד על תוצאות התוכנית במגוון היבטים.

אוכלוסיית המחקר

כל המעורבים בהפעלת התוכנית במהלך שש שנות הפעלתה משנת תשע"ו (2014/15) ועד שנת תש"פ (2019/20): גננות ב-153 הגנים שבהם פעלה התוכנית וב-45 הגנים בשמונת יישובי ההשוואה, סייעות וילדים בגנים שבהם פעלה התוכנית, מדריכות חינוכיות ומפקחות במסגרת התוכנית, הורי הילדים בגנים שבהם פעלה התוכנית, נציגי התוכנית ברמת הרשות ונציגי השותפים לתוכנית (משרד החינוך, ג'וינט-אשלים וקרן ברנרד ון ליר) והמנהלות האזוריות.

שיטות המחקר

במחקר שולבו שיטות מחקר כמותיות ואיכותניות.

כלי המחקר

(1) כלי התצפית CLASS (Classroom Assessment Scoring System, Pianta et al., 2008) – התצפית נערכה בשני מועדים: בחודשים נובמבר 2017 – מארס 2018 נערכו תצפיות ב-80 גנים (46 גנים ביישובי התוכנית ו-34 גנים ביישובי ההשוואה); ביוני 2020, בשל ההגבלות שהוטלו לצורך התמודדות עם מגפת הקורונה, נערכו התצפיות ב-30 גנים (18 גנים ביישובי התוכנית ו-12 גנים ביישובי ההשוואה) רק ביישובי הצפון שבהם התקיימו הלימודים כסדרם.

(2) שאלון 'מבטים' – הגגנות בכל גני החובה המשתתפים בתוכנית והגגנות בגני החובה ביישובי ההשוואה מילאו את השאלון לפני כניסת התוכנית לגנים. סך הכול מולאו נתונים על 332 ילדים ביישובי התוכנית ועל 180 ילדים ביישובי ההשוואה. השאלון הועבר שוב לקראת סיום התוכנית בכל הגנים שהועבר בהם בתחילתה. את השאלון מילאו 49 גגנות (35 מגני התוכנית ו-14 מגני ההשוואה) על 140 ילדים ביישובי התוכנית ועל 60 ילדים ביישובי ההשוואה. הכלי פותח באגף לחינוך קדם יסודי במשרד החינוך.

(3) שאלון למדריכות החינוכיות – מולא על ידי 11 מדריכות שהשתתפו בתוכנית בתחילת הפעלתה, ועל ידי 10 מדריכות לקראת סיומה.

(4) שאלון לגגנות – הועבר לקראת סוף התוכנית ומולא על ידי 125 גגנות מבין 153 הגגנות שהשתתפו בתוכנית.

(5) שאלון למפקחות – הועבר לקראת סוף התוכנית ומולא על ידי 10 המפקחות.

(6) שאלון להורים – הועבר לקראת סוף התוכנית ומולא על ידי 256 הורים מעשרת יישובי התוכנית.

(7) טפסים של מערכת המידע המנהלי – צוות המחקר וצוות התוכנית יצרו ארבעה טפסים. הטפסים מולאו פעמיים (בשנת 2018 ובשנת 2019) על ידי המנהלות האזוריות בשיתוף צוות התוכנית היישובי.

(8) טופס מיכוי הגנים – הועבר על ידי צוות התוכנית בכל הגנים המשתתפים בה עם תחילתה בשנת 2016, ושוב בשנת 2018. צוות המחקר ניתח את הנתונים והציג אותם בפני מפעילי התוכנית.

(9) ראיונות עומק חצי מובנים עם בכירים במערכת החינוך לגיל הרך בכל יישוב. הראיונות נערכו מדי שנה, סך הכול נערכו 50 ראיונות.

ממצאים עיקריים

חלה התקדמות בארבעת תחומי הליבה של התוכנית: (1) התוכנית קידמה את **הסביבה החינוכית** בגני הילדים, כולל עיצוב כיתות הלימוד, החצרות ומרחב המשחק, כך שיתאימו לקשת הצרכים החינוכיים של הילדים; (2) התוכנית תרמה לשיפור איכות ההוראה והלמידה בגנים על ידי **תמיכה בתהליכי ההתפתחות המקצועית** של השדרה הפדגוגית (מפקחות, מדריכות חינוכיות, גגנות וסייעות), והיא כללה הכשרות וליווי שוטף, תוך התייחסות הן לתחומי התוכן של איכות החינוך הן ליכולות הניהול וההדרכה; (3) התוכנית פעלה **לשיפור האינטראקציות** בגני הילדים. בגנים שהשתתפו בתוכנית חלה עלייה בציון הממוצע בשלושת תחומי ה-CLASS: תחום התמיכה הרגשית, תחום ארגון וניהול הגן ותחום התמיכה בלמידה; (4) התוכנית חיזקה את **השותפות והמעורבות של ההורים בעשייה החינוכית בגן וביישוב**. אחד התהליכים הבולטים בהקשר זה היה הקמה או חיזוק של מנהיגות הורים מעורבת או ועד הורים פעיל בתוך הגן ובחירה של נציגות הורים שתשתתף בקביעות במפגשי הפורום היישובי העוסק בגיל הרך.

המלצות עיקריות

מומלץ כי משרד החינוך יאמץ את עולמות התוכן של התוכנית בתהליך הפיתוח המקצועי של השדרה הפדגוגית; מומלץ כי המדריכות החינוכיות והמפקחות על גני הילדים ישתמשו בכלי ה-CLASS בעבודתן השוטפת לצורך בדיקת איכות האינטראקציות בגן; מומלץ כי הרשויות והמועצות ימשיכו להוביל את העבודה בתחום הגיל הרך ביישובים וחשוב שבכל יישוב יהיה צוות מוביל (הכולל מפקחת גנים, מדריכה, גננת מובילה, יועצת, רכזת יישובית ומנהל מחלקת החינוך) שיקדם את העבודה עם הגיל הרך ביישוב ואת שיתופי הפעולה.